ڕەچەڵەکناسیی بزاڤی خوێندکاریی کوردی

مەسعوود بینەندە*

ڕەچەڵەکی خوێندکار لە دێڕی «بزاڤی خوێندکاریی کوردی»دا چیە و ناسکاری خوێندکار هەڵگری کام ئاڕاستەی ئایدۆلۆژیکە؟ دیالێکتیکی بوونی بزاڤی خوێندکاریی کوردی لە پێوەندیەکی نابەرابەر و یەکلایەنەدا تووشی گرفت ئەبێت. بزاڤی خوێندکاریی کوردی بە چ واتایەك رادیکاڵەو ئەم رادیکاڵیزمە چۆن دەتوانێ پێشکەوتوو یان پارێزگارخواز بێت. ئیستراتژی گشتی و تایبەتی بزاڤی خوێندکاریی کوردی چیە و هەروەها دەرکەوتەو کاریگەریەکانی ئەم بزاڤە کامانەیە؟ کارگێڕانی بزاڤی خوێندکاری ئەو کەسانەن کە لە ڕێگای ئەزموونی خوێندکاریەوە بە ئەزموونی سیاسی گەیشتوون و بەم پێیە زۆربەی ئەزموونە سیاسیەکانی خوێندکاران لە دەرەوەی بازنەی ئەزموونی خوێندکاریدان. گوتار و تیوری بزاڤی خوێندکاریی کوردی چیە و چ ئیستراتژێك لە چوارچێوەی ئەم گوتارانەدا سەرهەڵدێنێ ؟ سەرقافڵەبوون و نوێنەرایەتیکردن لە بزاڤە کۆمەڵایەتییە نوێکاندا چۆنە و ئەم بابەتە لە چوارچێوەی بزاڤی خوێندکاریی کوردیدا چۆن هەڵدەسەنگێندرێ ؟

پرتال جامع علوم انسانی

* خوێندکاری ماستەری کۆمەڵناسی

A: بزاڤی خوێندکاریی کوردی خۆی لە خۆیدا چەمکێکی پارادۆکسیاڵە و هەڵگری دژوازەیەکی شاردراوەیە. لەم دیڕەدا لە بزاڤەوە دەس پێدەکەین و بە کورد دەگەین واتە لە دیاردەی بزاڤەوە کە دیاردەیەکی کۆمەڵایەتییە دەس پێدەکەین و دەگەین بە شوناسێکی ئەتنیکی و ناسنامەیەکی نەتەوەیی دیاریکراو.ئەم بڕیارە بەو واتایە کە سەرەڕای گرێدراوی ئەم دوو چەمکە خوێندکار تەنیا لە بازنەیەکی یەکلایەنەدا نامێنێتەوە. بە حوکمی پێکهاتەی دێڕەکە خوێندکار وەکوو بکەر یان سووژە دەرناکەوێ ئەمە لە حاڵێکدایە کە ئاراستەی ئایدۆلۆژیکی دێڕەکە لە پێناوی بەرزاندن و گشتاندن و بە مەبەست گەیاندنی خوێندکاردایە. گوتاری زاراوەساز لە پێکهێنانی ئەم دێڕەدا ئەوەندە سەرکەوتوو نەبووە و ئامانج و ئارمانی گوتارەکەی هەر لە سەرەتاوە ئاشکرا کردووە. لێرەدا پێکهاتەی دێڕەکە پێمان دەڵێ خوێندکار تەنیا دوو وشەی بزاڤ و کورد پێکەوە گرێ ئەدات و لە ڕاستیدا لەوە زیاتر ئەرکێکی پێ ناسپێردرێ. خوێندکار تەنیا لە واتای گرێدەری دوو چەمك یان دوو لایەنی عەینیدا دێتە ئاراوە و لەوە زیاتر دەنگێکی پێ هەڵنابڕێ. کەوایە دەبێ لە کردەوەشدا خوێندکار ئەرکی گوتاریی دابینکراوی خۆی بەڕێوە ببات واتە پێوەندیدانی بزاڤ بە کوردەوە یان لە ڕوویەکی ڕاستتردا خولڨاندنی بزاڤی نیشتمانپەروەرانەی کوردی .

B: تەواوی بزاڤە خوێندکاریەکان، خوێندکار بە سووژەیەکی ڕزگاریدەر دادەنێن. واتە خوێندکار ئەو بکەرە مێژووییەیە کە بە پێی ئاگایی و هوشیاری ئاوانگاردی خۆی کردەوەیەکی ڕادیکاڵ دەردەبڕێ و لە گۆڕاندنی دۆخی داسەپاو و بەستوودا دەوری سەرەکی دەگێڕێ. لەم سۆنگەوە خوێندکار بەدیهێنەری بزاڤە و تەواوی سنوورە ڕەگەزییەکان دەبەزێنێ. ناسکاری خوێندکار بکەرێکی مێژووییە کە تەنگەبەرییە پێکهاتەییەکان دەناسێ و بنەماشکێنییان دەکات.

بەڵام لە فورمووڵی « بزاڤی خوێندکاریی کوردی»یدا خوێندکار دەوری بکەر و ناسکاری ئەکتیڤی لێ داماڵراوە و تەنیا لە حاڵەتێکی هێمایی و ڕەمزیدا خاوەنی ئەو ڕۆڵەیە .

بزاڤ سەرەتایە و ئەم سەرەتایەش لە پێناوی وروژاندنی هەستی نەتەوایەتی مرۆڤانێکدا دێتە هەبوون. شوناسی خوێندکار بەرهەمی ناخودئاگایەکی کۆمەڵیە و بێئەملاولا لە ڕێگای پەرەپێدان و بەئەنجامگەیاندنی خواستی ئەو شوناسە هەڵدەسووڕێ. خوێندکار تەنیا ئەو جەستەیە کە ڕۆحی نەتەوە (nation) لەوێدا دێتە نواندن و ئەرکی مێژوویی خۆی لە هەڵگیرسانی بزاڤ یان ((شەڕ/خەبات))ێکدا بۆ سەروەری نەتەوە بەڕێوە ئەبات. هێگل بەرزترین ئاستی بەئەنجامگەیشتنی ڕۆحی جیهانی « گایست » لە دەوڵەتدا دۆزیەوە و ئەویش دەوڵەتی ئەو کاتی پرووس، ئێمەش لایەنگران و دووپاتکەرەوانی زاراوەی « بزاڤی خوێندکاریی کوردی » سەرهەڵدانی ئەم ڕۆحە لە جەستەی کورددا دەبینین ؛ ئەویش بزاڤی کوردی و زۆر ئەولاتر بڕۆین : بزاڤی (خوێندکاریی) کوردی .

C: « بزاڤی خوێندکاریی کوردی » کە قەبارەی هەنووکەییدا خاوەنی ڕەوتێکی دیالێکتیکی نیە. خوێندکار خۆی لە خۆیدا پێوەندی بە گشتێکی دیالێکتیکیەوە هەیە بەڵام لە نێوان سەرو ژێرێکی ئاوەهادا میکانیزمی

دیالێکتیکی لێ بزر دەبێت. سووژەی خوێندکار لە هەمبەر ئۆبژە جیاوازەکاندا ئەوەستێتەوە و مشتومڕ و ململانێی بەردەوامیان لە گەڵ ئەکات. ئەو ئۆبژانە هەم ئۆبژەی زەینی دەگرێتەوە(گوتار) و هەمیش ئەو ئۆبژە عەینیانە (پێکهاتە) کە بە حوکمی گوتارێك داچەقیون و پێوەندی نابەرابەریان خوڵقاندوە. سووژەی خوێندکار لە دژایەتی (conflict) ناسکاری خوێندکار لە هەمبەر دەورووبەری لە شێوازێکی پێناسەکراو و رێکداردا بە قۆناغێکی ریفورمخوازانەدا تێدەپەرێت و بە چاکەسازی، گشتێتی (totality) دەگۆرێت .

بەڵام ئەم دژایەتییە لە کاتی گۆراندن بە شێوازی (contradiction) قۆناغێکی شورشگێرانە دادەهێنێ کە لەوێدا گشتێتی لە ریڤۆلوشندا تووشی گۆرانی بنەرەتی ئەبێت. لە هەر دوو حاڵەتی ریفورم و ریڤۆلوشندا گشتێتی لە پرۆسەیەکی دیالێکتیکیدا و بە پێی خەباتێکی دیالێکتیکی دەگۆردرێت. بەڵام لە وێژراوی «بزاڤی خوێندکاریی کوردی» خوێندکار دەوری سووژەی لێ وەردەگیرێت و تەنیا وەکوو هەڵگر و کوڵبەری پێکهاتەو گوتار دەور دەبینێ. لێرەدا پێوەندی لە شێوازێکی دیالێکتیکی دوو جەمسەری و چەندجەمسەریەوە دەگۆردرێ بۆ شێوازێکی نادیالێکتیکی تاك جەمسەری کە لەوێدا پێکهاتە یان گوتار باڵادەستە .

D: رادیکاڵیزم ؛ بە واقیعکردنی ئاگایی ؛ ئەمە واتای سەرەکی رادیکاڵیزمە. هەر بزاڤێك لە هەناوی خۆیدا چەشنێك رادیکاڵیزمی هەڵگرتووە و ئەمە بەو واتایە کە تەنانەت بزاڤی پاشڤەرۆخوازانە کە ویستی لەمپەردانان و رێگرتن لە گۆرانکاری و پێشڤەچوونە، خۆی لە خۆیدا رادیکاڵە؛ لە بەر ئەوەی کە دەیهەوێ ئاگایی گیرساو و فەناتێکی خۆی بکا بە واقیع واتە بەربەست بۆ پێشکەوتن دروست بکات. بەڵام ئەمە واتایەکی گشتی رادیکاڵیزمە و واتا تایبەتیەکی ئەو رەهەندە روون ئەکاتەوە کە سیستەمی داسەپاو و هەبووندار هەڵوەشێتەوە و وەلابنرێت. هەرەشەی هەڵتەکانەوەی دۆخی سەپێندراو واتای تایبەتی رادیکاڵیزم پێناسە ئەکات. لێرەدایە کە هەر بزاڤێك بە واتای تایبەتی ناتوانێ رادیکاڵ بێت. کەوایە رادیکاڵیزم دوو رەهەندی گشتی و تایبەتی بە خۆوە ئەگرێت؛ یەکەم بە واقیعکردنی ئاگایی و دووهەم نەلێکردنی دۆخ و رێکداری سەپێندراو.

لایەنی یەکەم لایەنێکی هیگێلیە کە دواتر لە بەرهەمەکانی مارکۆزەدا رەنگ ئەداتەوە بەڵام لایەنی دووهەم سەرەرای ئەوەی کە پێوەندیەکی بە میتۆدی دیالێکتیکی هێگێلیەوە هەیە، بە تەواوی میتودێکی مارکسیستیە. جیاوازی ئەم دوو لایەنە دەگەرێتەوە بۆ ئاستی ئایدیالیستی بوون یان ماتریالیستی بوونی میتودەکان. لایەنی یەکەم زەین واتە سووژە دەکاتە پێگەی رەخنە و نەلێکردنی ئۆبژە واتە جیهانی واقیع. بەڵام لایەنی دووهەم دژوازی و ناتەباییەکانی جیهانی عەین بە سەرچاوکە و ئاخێزگەی رەخنە و نەلێکردن دادەنێت. لە گوتاری مارکسیستیدا هێزی بەرهەمهێنان و پێوەندیەکانی بەرهەمهێنان لە دژایەتییەکەی بەردەوامدان و ئەم دژایەتییە لە ئاستی دژوازیدا(تناقض) دەبێتە هۆی گۆرانکاری بنەرەتی لە چەشنی شۆرشی کۆمەڵایەتی و سیاسی، کەوایە ئاگایی

رەخنەگرانەی ئێمە ئاکامی ئەو دژوازیەیە لە نێوان هێز و پێوەندی بەرهەمهێناندا. ئاگایی بەرهەمی دژوازییەکانی جیهانی واقیعە و دواتر ئەم ئاگاییە هەوڵ بۆ بەواقیعکردنی خۆی ئەدات واتە نەلێکردنی پێوەندیەکانی داسەپاوی جیهانی واقیع بە پێی ئاگایی بەرهەمهاتوو لە دژوازیەکانی ئەو جیهانە.

E: « بزاڤی خوێندکاریی کوردی » بە پێی واتای گشتی رادیکاڵیزم دەتوانێ رادیکاڵ بێت، بەڵام بە پێی واتای تایبەت جێگای باس و تێڕوانینە، بزاڤی خوێندکاریی کوردی بەرهەمی دوو دژایەتی سەرەکیە ؛ یەکەم دژایەتی نێوان کۆمەڵگا و دەسەڵات، دووهەم دژایەتی نەتەوەیی و ئەتنیکی.

سەرەکیترین هۆکاری بەدیهاتنی بزاڤە خوێندکاریەکان، دژایەتی و ناکۆکی نێوان دەسەڵات و کۆمەڵگایە، بەڵام کێشەی نێوان کۆمەڵگا و دەسەڵات لە شوێن/کاتی جیاوازدا شێوازی جیاواز بەخۆ دەگرێت. لە سیستەمێکدا کە هەڵاواردنی ئابووری سەرەکیترین کێشەیە، بزاڤی خوێندکاری ئاراستەیەکی چینایەتی بە خۆوە دەگرێت و لەوێدا جەخت لە سەر خەباتی چینایەتی دەکرێت. بەڵام لە سیستەمێکدا کە هەڵاواردنی ئەتنیکی بەرچاوتر و بەهێزترە، بزاڤی خوێندکاری دەبێتە هەڵگری داخوازی ئەتنیکی و نابەرابەری قەومی بەرجەستە ئەکاتەوە، لێرەدایە کە پاشگری کوردی، تورکی، فارسی یان فەرەنسی بۆ بزاڤی خوێندکاری دێتە ئاراوە.

بزاڤی خوێندکاری وەکوو هەڵگری کێشەی نێوان دەسەڵات و کۆمەڵگا، بە تەواوەتی رادیکاڵە بەڵام وەکوو هەڵگری کێشەی ئەتنیکی تا قۆناغێکی دیاریکراو (پلەی دووهەم) دەتوانێ رادیکاڵ بێت. دوای تاوتوێ بوونی کێشەی ئەتنیکی مەترسی کەوتنە داوی پارێزگارخوازی و پشتیوانیکردنی دەسەڵات بۆ ئەو بزاڤە لە ئارادایە. ئالێرەدایە کە ئاستێکیتر بۆ پێناسەی رادیکاڵیزم دێتە کایەوە کە درێژەی دوو قۆناغی یەکەمە .

F: دوایین ئاستی پێناسەی رادیکاڵیزم دەبێتە رەخنەی مەنفی (نیگەتیڤ) لە دۆخ و رێکداری سەپێندراو. بزاڤی خوێندکاری لەم ئاستەدا سەرەڕای ئەوەی هەوڵ بۆ بەواقیعکردنی ئاگایی خۆی و لابردنی دۆخی داسەپاو ئەدات، هیچ ئەڵتەرناتیڤێك دیاری ناکات و بەو پێیە ناکەوێتە داوی بەرژەوەندی هیچ لایەن و دەسەڵاتێکەوە. لەم ئاستەدایە کە پێوانەیەکی کۆنکرێت بۆ هەڵسەنگاندنی رادیکاڵبوون یان نارادیکاڵبوونی بزاڤی خوێندکاری دێتە کایەوە. رەخنەی پۆزەتیڤ هەرچەندە دۆخی سەپێندراو رەت ئەکاتەوە بەڵام دەکەوێتە داوی دۆخی ئەڵتەرناتیو، بەڵام رەخنەی نیگەتیڤ لە چوارچێوەی هیچ دۆخێکدا ناوەستێتەوە و لە هیچ رێکداری و سیستەمێکدا تووشی پارستەبوون(انقیاد) و گیرساوی نابێت، بەم پێیە سێهەم ئاستی رادیکاڵیزم رەخنەی نیگەتیڤە کە لە ئەقڵی نیگەتیڤەوە سەرچاوە دەگرێت. بزاڤی خوێندکاریی کوردی تا ئەو ئاستەی کە دۆخی سەپێندراو رەت ئەکاتەوە رادیکاڵە بەڵام کاتێك بە شێوەیەکی ئەرێیانە دەکەوێتە داوی ئەڵتەرناتیوێکەوە، لەوێدا وزەی رادیکاڵیستی خۆی لە دەست ئەدات و دەبێت بە بەشێك لە پێکهاتەی سەپێندراو. بەهێزترین مۆتۆری هەڵسووڕێنەری بزاڤی خوێندکاریی کێشە و دژایەتی نێوان دەسەڵات و کۆمەڵگایە. لە شوێن/کات ێکی تایبەتدا ئەم هاندەرە بەهێزە فۆرمێکی

تایبەت واتە کێشە و دژایەتی ئەتنیکی بە خۆوە دەگرێت و دەبێتە « بزاڤی خوێندکاریی کوردی ». بزاڤی خوێندکاری کوردی تا سەردەمێك کە تین و توانای خۆی لەم دژایەتییەوە دەگرێت رادیکاڵ و پێشڤەڕۆخوازە بەڵام کاتێك پێوەندی خۆی بەم دژایەتییەوە دەپچڕێنێ فۆرمێکی گیرساو و پارێزگارخواز دەگرێتە خۆ.

G: بزاڤی خوێندکاری (رەخنەی نیگەتیڤ) ⟵ بزاڤی خوێندکاریی کوردی (رەخنەی نیگەتیڤ و پۆزەتیڤ)

بزاڤی خوێنکاری < بزاڤی خوێندکاریی رادیکاڵ (رەخنەی نیگەتیڤ)
بزاڤی خوێنکاری < بزاڤی خوێندکاریی کۆنسرڤاتیو (رەخنەی پۆزەتیڤ)

H: رادیکاڵبوونی بزاڤی خوێندکاریی کوردی بە پێی هەڵسووڕان و هەڵوێستگرتنی لە هەمبەر دۆخی سەپێندراودا دیاری ئەکرێت. ئەگەر بزاڤی خوێندکاریی کوردی لە سەرچاوەی خۆی کە دژایەتی نێوان دەسەڵات و کۆمەڵگایە دابڕێ و دواتر لە گەڵ دەسەڵاتی ئەڵترناتیودا بە تەواوی رێك بکەوێ، دیارە کە رەخنەکەی رەخنەیەکی پۆزەتیڤ و ئەرێیانە بووە و بڕست و توانای نەلێکردنی نیگەتیڤی نەماوە. ئالێرەدایە کە دژوازیە سەرەکیەکانی بزاڤی خوێندکاریی کوردی کە پێشتر لە A و B و C دا ئاماژەی پێدرا دەردەکەوێ و دەبێتە هۆی لاوازبوونی. وەکوو نمونە دەتوانین بە بزاڤە خوێندکاریەکانی باشووری کوردستان ئاماژە بدەین کە بە هۆی دابڕانیان لە کێشەی نێوان دەسەڵات و کۆمەڵگا تووشی ئیستحالە و دابەزاندن هاتن و وزە و هێزی رەخنە و چاکەسازییان لێ وەرگیرا.

بە پێی ئەم مودێلە بزاڤی خوێندکاریی کوردی پاشکۆی بزاڤێکی سەرەکیترە (بزاڤی خوێندکاری) و دواتر بە پێی میتودی رەخنەگرتنی ئاکامی رادیکاڵبوون یان کونسرڤاتیسمی بۆ دیاری ئەکرێت.

I: لۆژیکی سەرەکی بزاڤی خوێندکاریی بەرگری لە هەمبەر دەسەڵاتدایە، ئەم دەسەڵاتە دەسەڵاتێکی شەبەکەییە کە خاوەنی یەك شێواز و یەك ئاراستە نیە بەڵکوو وەکوو تۆڕێکی فەزایی لە هەموو شوێنێکدا درێژ کراوەتەوە و دزەی کردوە. دەسەڵات شەبەکەیەکی بێ سنوورە بەڵام لە کاتی دەرکەوتن و بە ئەنجام گەیشتنندا لە خاڵێکی دیاریکراو و سنوورداردا خۆی ئەنوێنێ. کەوایە بەرگری لە هەمبەر دەسەڵات لە قەوارەی بێ فورم و بێ سنووردا، بەرگریەکی بێ فورم و بێ ئاقاری پێویستە. واتە ئەم بەرگرییە دەبێت هەر لە ژیانی هەررۆژەوە تا وەکوو ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی بگرێتەوە و تەنانەت خۆی لە لایەنی هەرە تاکەکەسی و هەروەها لایەنە قودسیەکانی مروڤ بئالێنێ.

لێرەدا بەرگری پێویستی بە ئیستراتژیەکی تایبەت، رێکخراو و دیسیپلیندار نیە بەڵکوو مروڤ دەتوانێ بە پێی هەست و ناسینی خۆی دژکردەوەیەك لە بەرانبەر کردەوەی داسەپێنراوی دەسەڵاتدا ببینێتەوە. بەڵام دەرکەوتەی دەسەڵات لە چوارچێوەیەکی دیاریکراو و بە کاپاسیتی و فۆرمێکی تایبەتەوە سەرهەڵئەدات، لێرەدایە کە بەرگری شێوازی تایبەتی، دیاریکراو، سنووردار و ئیستراتژێکی بەرهەستی پێویستە و دەبێت چەشنێکی تایبەتی بەرگری

بە میکانیزمێکی تایبەتەوە دەسنیشان بکرێت. بزاڤی خوێندکاری خۆی بکەرێکی دیاریکراوە و پێویستە ئیستراتژیەکی بەرگرانەی دیاریکراوی لە هەمبەر دەسەڵاتدا هەبێت. ئیستراتژی بەرگرانەی بزاڤی خوێندکاری چیە ؟ بەشێك لەم ئیستراتژیە خۆی لە رەوتی رەخنەی نیگەتیڤدا دەبینێتەوە کە لە لۆژیك و ئەقڵی نیگەتیڤ سەرچاوە ئەگرێت.

بەڵام بەشێك لەم لۆژیکە لە میکانیزمی خودی دەسەڵاتەوە سەرچاوە دەگرێت. ((لە هەر شوێنێکدا دەسەڵات هەبێت، بەرگری هەیە)). کەوایە بەرگری وەکوو ئیستراتژێکی گشتی بزاڤی خوێندکاری هەڵقووڵاوی لۆژیکی خودی دەسەڵاتە. ئەم ئیستراتژە خۆی بە دەسەڵاتەوە ئاڵاوە و ناتوانێ لافی دەربازبوون لە دەسەڵات یان دابڕانی تەواو لە دەسەڵات بە واتای گشتی لێبدات. تەنیا دەسەڵات دەتوانێ بەرەنگاری دەسەڵات بوەستێتەوە و هیچ هێزێکی بەرگری نیە کە لە سەر خاڵی داماڵڕاو و داتاشراو لە دەسەڵات خۆی بگرێتەوە. (واتای گشتیی دەسەڵات)

J: ئیستراتژی تایبەتی بزاڤی خوێندکاری لە چوارچێوەی گوتارێکی دیاریکراودا، سیستەمی دەلالی خۆی بەرهەم دێنێ. واتە لەم ئیستراتژەدا هەوڵ دەدرێ دالێك هەرچەند بە شێوەی رێژەیی و مێژوویی جێگیر بکرێت. سەقامگرتووکردنی دالێکی دیاریکراو لە چوارچێوەی ئیستراتژیەکی تایبەتدا، پێناسەیەکی تایبەت لە دەسەڵات، چەشنی رووبەرووبوونەوە، ئامانجەکان و هەروەها ویست و خواستەکان دێنێتە ئاراوە. بزاڤی خوێندکاری لە ئیستراتژی تایبەتی خۆیدا سنووردارکردنی خۆی لە هەمبەر دەسەڵات و لایەنەکانیتردا دێنێتە بەرهەم. لەم سنووردارکردنەدا هەوڵێك بۆ پێکهێنانی شوناس یان پاراستنی شوناس دەدرێت. هەروەها لە چوارچێوەی ئیستراتژی تایبەتی بزاڤی خوێندکاریدا هەوڵ بۆ دابەشکردنی دەسەڵات، رێگەخۆشکردن بۆ بەشداری لە دەسەڵات و هەروەها پاراستنی ئازادی رادەربڕین و هەڵس وکەوتکردن لە بەرچاو دەگیرێت. بزاڤی خوێندکاریی کوردی بێ گومان خاوەنی ئیستراتژی گشتی و تایبەتیە بەڵام لە هەر دوو ئیستراتژەکەدا شێوازێکی تایبەتی هەڵبژاردووە کە جیاوازی لە ئیستراتژیەکانیتر دەردەکەوێ. لێرەدا ئیستراتژی گشتی لە پێناوی ئیستراتژی تایبەت دایە واتە بزاڤی خوێندکاریی کوردی ئەوەندە تاکلایەنە بۆ دەسەڵات ئەڕوانێ کە ناتوانێ وەکوو تۆڕێکی بێ سنوور چاوی لێبکات و ئیستراتژیەکی گشتی بێ فورم و بێ سنوور لە هەمبەریدا پێکبهێنێ. بزاڤی خوێندکاریی کوردی دەسەڵات لە خاڵێکی دیاریکراودا لە شێوازی بە ئەنجام گەیشتوو و هەڵهاتوو دەبینێ هەر بۆیە تەواوی واتای دەسەڵات لە قەبارەیەکی کورتدا تەسك ئەکاتەوە و پلانی ئیستراتژیکی بەم پێیە تەسککراو و بەرکورت ئەکاتەوە. لێرەدا ئیستراتژی گشتی دەبێتە قوربانی ئیستراتژیەکی تایبەت کە ئەو ئیستراتژەش ئەوەندە لاواز و یەك لایەنەیە کە ناتوانێ پرۆژەیەکی بەرگرانەی بەهێز لە هەمبەر دەسەڵاتدا ساز بکات. نەبوونی هاوسەنگی لە نێوان ئیستراتژی گشتی و تایبەتیدا وای کردوە کە بزاڤی خوێندکاریی کوردی زۆرتر لە چوارچێوەی هوتاڤ و لافلێدانێکدا بمێنێتەوەو پتر لە کردەوە لە شێوازی نووسراوە و بابەتی زەینیدا بێتە ئاراوە. ئەوەندە کە قسە لە بزاڤی خوێندکاریی کوردی

كراوە، كردار و دەركەوتە و كاریگەری ئەم بزاڤە نەبینراوە، ئەوەندە كە كەسانێك خۆیان بە پێشەنگی ئەم بزاڤە ناساندووە خودی ئەم بزاڤە پێشەنگی خۆی نەخۆڵقاندووە و هەروەها ئەوەندە كە جووڵانەوەو بزاڤیتر بە بزاڤی خوێندكاریی كوردی ناسێنراوە خودی ئەم بزاڤە راستەوخۆ و سەربەخۆ لە بزاڤەكانیتر شوناس و هەبوونی خۆی ئاشكرا نەكردووە.

K: بزاڤی خوێندكاریی كوردی خاوەنی شوناسێكی لەپێشە، واتە ئەم شوناسە تەنیا ئاكامی ژیانی خوێندكاری و ئەزموونی رووبەرووبوونەوە لە گەڵ پێكهاتەی بیروكراتیك و هەروەها دەسەڵاتی نادیموكراتیك نیە بەڵكوو ئەم شوناسە پێشتر لە جەستەی نەتەوەدا خۆی بینیوەتەوە كە دواتر لە چوارچێوەی ژیانی خوێندكاریدا ئاشكرا دەبێت. كەوایە بزاڤی خوێندكاریی كوردی نەیتوانیوە بەرهەمی ئەزموونی ژیانی خوێندكاری و رووبەرووبوونەوەی دەسەڵات بێت، هەر بۆیە بەردەوام لە ژێر هێژمۆنی گوتاری بەرهەمهێنەریدا چكۆلە كراوەتەوە و گۆڕەپانی ململانێی بە جێهێشتووە. هۆكارە بەدیهێنەرەكانی بزاڤی خوێندكاری كوردی داهاتوو و رەوتی دواتری ئەو بزاڤە دیاری دەكەن لێرەدایە كە بەرژەوەندییەكانی بزاڤی خوێندكاریی كوردی لە واقیعی خۆی دادەماڵرێ و بە بەرژەوەندییەكی دیاریكراو لە دەرەوەی بازنەی ئەزموونی خۆیەوە پەیوەست دەبێت. ((كێشەی ئێمە جیاوازە))؛ ئەمە تەنیا رستەیەك نیە بۆ خۆ دەربازكردن لە هەمبەر دەسەڵاتی بیروكراتیك و نادیموكراتیكدا بەڵكوو نیشانەیەكی سەرەكیە بۆ ئەوەی كە شوناسی بزاڤی خوێندكاریی كوردی بەرهەمی واقیعی ژیانی خوێندكاری نیە بەڵكوو بەرهەمی دۆخێكی لە پێشە كە لەوێدا هەندێ توخمی تایبەتی لە پێكهاتنی قەبارە و میكانیزمی ئیستراتژی بزاڤدا دەور دەگێڕن. هەڵویستی بزاڤی خوێندكاریی كوردی هەڵویستی راستەقینەی خۆی وەكوو بزاڤێكی سەربەخۆ نەبووە چ ئەو كاتەی كە بەشداریكردووە و رەوایی سیستەمی سیاسی ساغكردوەتەوە و چ ئەو كاتەی خۆی ئیزۆڵە كردوە و هەوڵیداوە بە دوورە پەرێزی رەوایی سیستەمی سیاسی تووشی تەنگژە و چەڵەمە بكات.

L: بزاڤی خوێندكاریی كوردی هیچ گوتارێكی بێجگە گوتاری نەتەوەیی نیە، ئەمەش وایكردووە ئەم بزاڤە خاوەنی تیوری و ئیستراتژیەكی تایبەت و دیاریكراو نەبێت و بەردەوام وەكوو پاشكۆی تیور و ئیستراتژەكانیتر هەڵبسورێت و چالاكی بنوێنێ. لەم بزاڤەدا سەرەڕای قەیرانی تیوری و ئیستراتژی، قەیرانی رێكخستن زۆر لە بەرچاوە. كاتێك ئیستراتژێك پشت ئەستوور بە تیوریەكی تایبەت نەتوانێ بێتە ئاراوە، بێگومان ناتوانێ رێكخستن ساز بكات. واتە رێكخستن و كۆكردنەوە كاتێك دەتوانێ بەردەوام بێت و لە قەبارەی بزاڤێكدا چەقببەستێت كە چەمك و تیوریەكی تایبەت بتوانێ داڵە خزەكانی خۆی سەقامگرتوو بكات و لانیكەم بە شێوەیەكی رێژەیی ئەم سەقامگرتوویە بپارێزێ.

بۆ نمونە بزاڤی خوێندكاری مانگی مەی ١٩٦٨ی فەرنسا پشت ئەستوور بە تیوری رزگاریبەخشی ماركۆزە توانی هەندێ داڵی خزی خۆی وەكوو (خۆنواندن)، (ئەنتی بیروكراتیسم) و (حەزبردن) بۆ ماوەیەك سەقامگرتوو

بکات و ڕەوتێکی کارناڤاڵی لە نێو بزاڤی خوێندکاریدا بهێنێتە ئاراوە. بزاڤی خوێندکاریی کوردی لە بەر ئەوەی کە خاوەنی چەمك و تیوری تایبەت نیە تەنیا لە دۆخە قەیراناوی و ڕووداوە وروووژێنەرەکاندا ڕووی خۆی ئەنوێنێ و بە شێوەیەکی خۆکرد ڕێکخستنی ناهاوئاهەنگ و کاتی پێك دێنێ کە دوای تێپەڕبوونی دۆخەکە، بە تەواوی دادەمرکێ و ڕێکخستن و کۆبوونەوەکە لێك دادەپچڕێنێ. هەندێ جار ڕووداوەکان دەتوانن بۆشایی چەمك و تیوری پڕ بکەنەوە واتە ڕووداو دەتوانێ بزاڤ هەڵگیرسێن بێت بەڵام دوای ڕووداوەکە بزاڤەکە تووشی کێشەی ڕێکخستن، کۆکردنەوە، واتا بەخشین و ڕاڤە و شیکاری پێگەو دۆخی خۆی و دەوروبەری ئەبێت.

M: کارگێڕانی بزاڤی خوێندکاریی کوردی کێن ؟ کارگێڕانی بزاڤی خوێندکاری ئەو کەسانەن کە ئەزموونی سیاسی‌یان لە خوێندکاربوون هەبێت، واتە ئەو کەسانەی کە لە کەش و هەوای خوێندکاربووندا ئەزموونێکی سیاسی بهێننە کایەوە. کارگێڕانی بزاڤی خوێندکاریی کوردی بەدەر لە دۆخی خوێندکاری ئەزموونی سیاسی خۆیان بەڕێوە دەبەن و هاندەر و بزوێنەرەکانیان لە ئەزموونی خوێندکاریەوە هەڵناقووڵێ، هەر بۆیە ئەزموونێکی پتەو و وەبەرگر لە بزاڤی خوێندکاریی کوردیدا نەهاتووەتە گۆڕێ. زۆربەی ئەو خوێندکارانەی ئەزموونە سیاسیەکانیان لە دەرەوەی بازنەی خوێندکاریدایە، تەنانەت خۆیان تێکەڵی جووڵانەوە و هەوڵە خوێندکاریەکان ناکەن و تەنیا وەکوو چاولێکەرێك دەمێننەوە، ئەو تاقمە کە هەوڵی خوێندکاران بە ساکار و کورتە ئاست ئەبینن هیچ کات چالاکی لە شێوازێکی ئوبژکتیودا ئەزموون ناکەن و تەنیا لە خەون و خەیاڵدا خۆیان وەکوو چالاکڤانی سیاسی ئەبیننەوە. دەوری ئەم تاقمە تەنانەت لە دەوری بێ لایەنەکان زەرەرمەندترە لە بەر ئەوەی کە نە تەنیا خۆیان هیچ هەوڵێك ئاراستە ناکەن، هوڵسووڕێنەران و کارگێڕانی بزاڤی خوێندکاری لە شێوازی جۆراوجۆردا تاوانبار دەکەن.

N: سەرقافڵەبوون و نوێنەرایەتی بزاڤی خوێندکاریی کوردی بەردەوام یەکێ لە کێشە گرنگەکانی ئەم بزاڤە بووە کە بانگەشە و لافلێدانی زۆری بۆ کراوە. سەرقافڵەبوون و ڕێبەرایەتی کردن لە سیستەمی ڕێکخراوی بزاڤە نوێکاندا زۆر جیاواز لە سەرچەشنی بزاڤە کلاسیکیەکانە کە لەوێدا کاریزمایەك دەیتوانی خۆی وەکوو نوێنەر و دەنگی ڕاستەقینەی بزاڤێك بناسێنێ و لانیکەم بەدەر لە شێوازی کاریزمایی بە کەڵکوەرگرتن لە زنجیرەی پلەیی ڕێکخراوە، دەیتوانی ئەرك و دەوری ڕێبەرایەتی و سەرۆکایەتی بنوێنێ. بزاڤی شەبەکەیی تایبەت بە کۆمەڵگای پاش-پیشەسازی لە دەوری یەك چەق و ناوەند پێکناهێنرێ بەڵکوو لە بەرامبەر خاڵگەلێکی جیاواز و ناوەندگەلێکی وردی بەرگری پێکدەهینرێ کە هەر هەموویان ئەرکی سەرۆکایەتی و نوێنەرایەتی دەبینن. سیستەمی ئەستوونی ڕێکخراوە لێرەدا وەکوو سیستەمێکی ئاسۆییە کە هەم وەبەرگریی و پانتایی زۆرترە و هەمیش کاریگەری و توانستی بەهێزترە. کەوایە ئەوانەی خۆیان بە ئاوانگارد و سەرلقی بزاڤی خوێندکاریی کوردی ئەزانن تەنیا وردە کارگێڕانێکن کە لە نێو بزاڤێکی کۆمەڵایەتی وردکراوترو لە هەمبەر کێشەیەکی وردتردا هەڵوێست و چالاکی ئەنوێنن. بزاڤە کۆمەڵایەتییە نوێکان نە دەسپێکەریان هەیە و نە تەواوکەر، بەڵکوو تەنیا

کارگێڕ و هەڵسووڕێنەریان هەیە، تەنانەت بە واتای باو و ناسراو، سەرۆك و نوێنەریان نیە، بەڵکوو لە چوارچێوەی ئەم بزاڤەدا هەر کەسێك نوێنەری خواست و ویستی خۆیەتی. ئاوانگارد تەنیا ئەو کەسەیە کە هەست بە دۆخی نوێ دەکات و بە شێوەکی نوێ هوڵدەسووڕێ. توندڕەوی کوێرانە و دروشمی توندوتیژانە و ژێستی سەرۆکایەتی و نوێنەرایەتی هیچ کام بە پێوەری ئاوانگاردیسم ناژمێردرێن. لە چوارچێوەی بزاڤی خوێندکاریی کوردیدا کەسانێك دەبینرێن کەوا هەست دەکەن بە جیاکردنەوەی رووکەشیانەی دەنگ و رەنگی خۆیان دەتوانن جیاواز بن و مۆرکی رادیکاڵیسم، ئاوانگاردیسم یان ریپرێزینتایشنیسم بە خۆیانەوە بلکێنن. بە پێی پێوەرەکانی رادیکاڵیسم، واتە رەخنەی نیگەتیڤ ئەم چەشنە لایەنانە ناتوانن رادیکاڵ بن، لە بەر ئەوەی لە پێناوی بەرزکردنەوە و پڕوپاگەندە بۆ لایەنێکی دیاریکراو رەخنە لە لایەنەکانیتر دەگرن و ئەمەش لە بازنەی رەخنەگرانەدا ناگونجێ .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی